

osts --- mas no us cuydets que gosasen entrar en Catalunya, ans estaven a munt *Canigó* e per los munts que són entre Rocelló e Catalunya» (cap. 167, *N. Cl.* v, 130.18).¹

2) MENCIONS del monestir i l'església. 1007 *«Scto Martino in monti Kanigonis sito»* (Alart, *Cart. R.* 39); 1031 *Scti Martini in Kanigoni* (id. 53); 1075 «sarracena una ad S. Ma. de En(i)z --- in villa Pontiliani --- ad Sct Martini Canegoni, uncias II auri, quas ipse abbas plevivit michi ---» (colle. Moreau, del *Cart. d'Elna*, 51, xxxi, 69); 1114 el comte Bnd-Guillem de Cerdanya sotmet a La Grassa el monestir de St. Martí de C., fundat pel seu rebesavi (*Hist. Lgd.* v, 1658, del *Cart de La Grassa*); 1265 «dominicatura monasterii *Canigon<is>*» (*InvLC*, s. v. *penturatge*); 1368 «--- del monastir de *Chanigó* (*InvLC*). Cf. JMassó i Torrents, *Sant Martí de Canigó, noticias históricas y arqueológicas*, Bna. 1888, 4 + 24 pp.

Sobre l'extensió popular, o extensió estricta del nom, en el concepte dels muntanyesos canigonencs, és bo reportar ací algunes notes, preses en les meves enquestes tot al voltant del massís. Els pastors de Leca (l'alta clotada ribera amunt de Corsaví), preguntant jo —més amunt d'aquella carena, hi ha *Pratcabrera*,²⁵ fa?—; i ells, assenyalant-me al N. i NO. —en dellà del Pas de *Placabrera* hi ha els *Plàs de Canigó*— i com que jo havia manifestat el propòsit d'anar tombant cap a Balaig, és clar que entengueren les terres altes entre *Pratcabrera* i *Cortalets* (1960, xxiv, 91). L'inf. principi³⁰ pal de Vernet i Castell, que freqüentava per igual el vessant N. i el de Migjorn de la gran serra, en situar el Roc dels Isards de *Cadí*, que es troba entre el *Gasamir* i la *Jaça de Cadí*, el distingia del *Roc dels Isards de Canigó*, que es troba damunt les *Conques*; doncs,³⁵ per a ell, «*Canigó*» comprenia les grans fondalades de St. Vicenç o *Les Conques*, i de St. Martí, oposant-les a la vall de *Cadí*, en el vessant Sud de la *Pica* (1961, xxvi, 147.30).

I en el de *Vallmanya* (ja en el costat oriental) anomenen particularment *kurtál da kanigú*, una jaça que es troba cap a l'extrem SE. de llur terme municipal, per dalt de la *Ribera de la Rabassa*, ja no lluny de les *Mines de Betera*: doncs, encara al Nord de la gran carena, entre aigües del *Tec* i de la *Tet* (xxvi, 175).⁴⁵

És clar que seria precipitat generalitzar, o pendre en un abast total i absolut, el que no és més que un ús preferent. I que la gent de *Prats de Molló*, d'El *Tec*, de *Corsaví* etc., parlen del *Canigó* entenen també llurs termes i tota la cara vallespirenca. Però d'aquells⁵⁰ tres testimonis, tan espontanis i concordes, es dedueix que hi ha en el fons de la consciència popular, tradicional, una tendència a mirar el terme *Canigó* com propi, per excel·lència, dels vessants septentrionals del gran massís.

ETIM. Comentant una nota breu de l'*AlcM* en què el judicava nom d'origen desconegut, probablement pre-romà, remetent per això a una pàgina de *Pere Vidal*, vaig reaccionar (*DECat* II, 475b), indicant que⁶⁰

era excessiu acceptar-ho com a evident. La reacció era sobretot contra el que digué *Vidal*: que en efecte dóna a entendre aquest caràcter, i negant la possibilitat d'un origen llatí l'enfila cap a una frívola i desorientada filiació: d'un «*cana* 'pedra'», que reapareixeria en *Canavelles* del qual fóra variant la primera meitat de «*Canta-rana, Canta-perdiu, Canta-llops*» (*Guide des Pyr-Or.*, 293-294). Valent centpeus! És inconcebible que no veies la formació zoonímica i folklorica evident d'aquests compostos, i, en *Canavelles*, no sabé ni tan sols isolar el radical *Canav-* del seu sufix.

D'ell també el llibret «*Guide du touriste à Vernet et dans les Vallées du Canigou*», Perp., 1881, vii + 176 pp.

Més val, pensava jo, anar ben enllà contra la precipitació acrítica —que ven el pre-romanisme a tan baix preu!— quan no s'ha explorat tan sols si hi ha alguna via post-romana; per tant vaig dir: «que és aborigen, jo mateix ho tinc per probable: -ïc- i -ONO- són elements conspicuos en NLL i mots residuals pre-romans (cf. arrels indoeur. i pre-romanes com les incloses en els arts. *cándamo* i *gándara* del *DCEC* i *DECH*); però explorava un altre camí de més modesta ambició lingüística: «és colpidora la semblança amb el repetit nom ribagorçà *Lo Càniço*, que apareix a *Calassanç*, a *Jusseu* (xlix, 13), i al Nord de *Manyanet*, i que almenys en el primer cas² és nom d'una font famosa (la *Font del Càniço*), que per això, i per l'ús amb article, sembla derivat romànic de *CANNA* 'canó, canut'; és realment més antic el nom del *Mont Canigó* que el del vell temple *St. Martí de Canigó*, on ben cert hi ha hagut sempre una font ben coneguda?».³

Ara ja no dubto que és molt menys probable això que un origen pre-romà. Aquí la muntanya ha estat el «protagonista» de sempre. El monestir s'anomena des de molt més tard (el comte de Cerdanya el declarava fundat pel seu avantpassat de primers del S. XI), i només n'hem aplegat mencions des del XIII, llevat d'un parell, mentre que les de la muntanya sorgeixen en massa des de 845, amb gran nombre en el S. x, i segueixen a grapats en docs. i textos literaris: *Llull*, *B. d'Auriac*, *Desclot* etc.; fins i tot, quan han de parlar del monestir ho fan dient «*Scto Martino in monti Kanigonis sito*», «*Scti. Mart. in Kanigoni*».

No anaven tan lluny de la versemblança tipificada-ra els observadors precursors del toponimista, quan hi veien la blancor esclatant, damunt les terres ocres i les teulades rogenques de l'alt *Rosselló* o la d'aquelles pinoses a garró del gegant: «*Torres de vori clar, columnes de puresa / blanques divinitats, / retallant en el cel hivernen llur nuesa!*» (oh *Pons!*). En va somriure el saberudet *Vidal* d'aquell llatinista retardat que hi veia un *canum jugum* d'enlluernadora blancor, sense més aliatge (excipient d'humanista) que el qualificatiu de cim (*jugum*); o aquell tàctic militar del 1606: «*Canigó*, que assí se llama por la canez o blancura de las nieves, de que de invierno y de verano, siempre está cubierto».

No del llatí, puix que la sufixació, que ens crida a un altre sentit,⁴ i el mateix abast conceptual de l'arrel,